

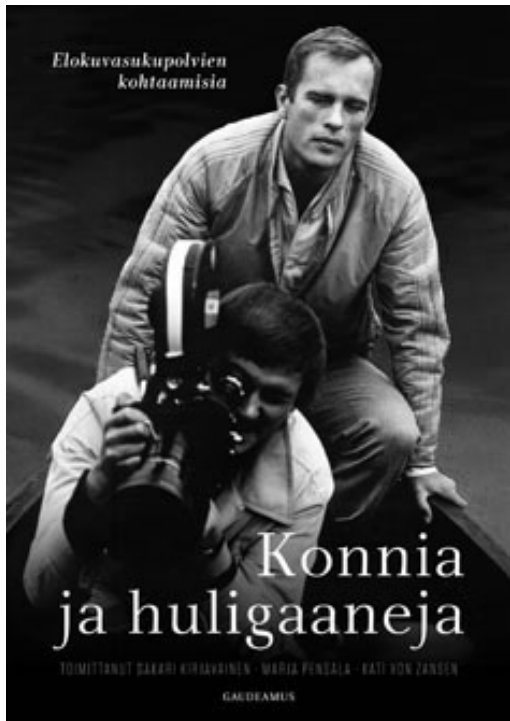
KUN LAIVAT VIELÄ OLIVAT PUUTA JA FILMI FILMIÄ

Sakari Kirjavainen, Marja Pensala & Kati von Zansen (toim.) (2013) *Konnia ja huligaaneja. Elokuvasukupolvien kohtaamisia*. Helsinki: Gaudeamus, 315 s.

Viime vuoden lopulla ilmestyneen *Konnia ja huligaaneja. Elokuvasukupolvien kohtaamisia* -teoksen julkaiseminen on ollut helsinkiläiseltä Gaudeamus-kustantamolta tärkeää (elokuva)kulttuurityötä. Kirjan pohjana ovat eri aikakausina elävän kuvan parissa työskennelleiden henkilöiden haastattelut, jotka alun perin julkaistiin ansiokkaana artikkelisarjana Suomen elokuva- ja mediatyöntekijöiden liiton (SET) *Lehtiset*-elokuva-kulttuurilehdessä vuosina 2003–2009. Artikkelisarjan tausta-ajatuksena oli kahden eri sukupolvea edustavan elokuvantekijän kohtaaminen.

Alkuperäiset haastattelut olivat elokuvaohjaaja-käsikirjoittaja Sakari Kirjavaisen tekemiä, mutta kirjamuotoon dialogipohjaiset haastattelut ovat toimittaneet muun muassa palkitun *Elsa*-lyhytelokuvan (1982) tekijänä muistettava dokumentaristi Marja Pensala sekä elokuva-alan eri tehtävissä työskennellyt Kati von Zansen. Luettavuuden parantamiseksi Pensala ja von Zansen ovat tehneet teksteihin kevyitä lisäyksiä sekä selventäviä alaviitteitä ja infolaatikoita. Näin kirjassa mainitut alan historialliset käänneet näyttelijälakkoineen ja filmikehittämöineen avautuvat teemaan vähemminkin vihkiytyneille.

Teos on jaettu karkeasti kuuteen eri lukuun, joiden kautta käsitellään elokuvaohjaajan ammattikuvaa eri vuosikymmenillä, tuotannon ja levityksen suhdetta, elokuvauksen ja äänisuunnittelun konkretiaa, taiteen ja viihteen vastakkainasettelua sekä alaa ympäröiviä lieveilmiöitä. Kuvatoimitus pohjautuu haastateltavien omiin arkistoihin sekä Kansallisen audiovisuaalisen

instituutin (entinen Suomen elokuva-arkisto) kuva-aineistoon. Joukossa on monia harvinaisia arkiston aarteita, jotka on aikoinaan ikuistettu keskellä kiireisintä kuvaushetkeä.

Provosoivasta nimestään huolimatta kirja ei heitä lokaa edesmenneiden tekijöiden niskaan, vaan kielteiseltä kalskahtava nimi juontuu elokuvien maahantuonnin *grand old manin*, Jussi Kohosen ja monessa liemessä keitetyn taustapiru Arno Carlstedtin keskinäisestä nokittelusta. Kohosen kehoitettua kirjantekijöitä haastattelemaan Carlstedtia, tämä lohkaisi ”Se Jussi Kohonen on varsinainen huligaani.” Kertoessaan tulostaan alalle Kohonen taas sanoi: ”En tiennyt, että elokuva-alalla on niin paljon konnia.”

Kirjan suurimmaksi saavutukseksi on laskettava haastatteluiden kulttuurihistoriallinen arvo. Alkuperäiseen juttusarjaan on

ehditty haastatella useita jo edesmenneitä elokuvan ammattilaisia kuten ohjaajat Ere Kokkonen (1938–2008) ja Åke Lindman (1928–2009) sekä kriitikko Heikki Eteläpää (1924–2012). On myös ansiokasta, että teoksessa päästetään ääneen monipuolisesti eri tehtävissä alalla työskennelleitä vaikuttajia. Retrospektiivisten puheenvuorojen laaja-alaisuudesta kertoo se, että äänessä ovat niin Suomen elokuva-arkiston perustajiin lukeutuva, elokuvaohjaaja-levittäjä Aito Mäkinen, näkemyksellinen tekijä Erkki Kivikoski kuin Suomi-Filmin teknisenä johtajana toiminut Kare Orkokin. Naiset tosin jäävät miehisten muistojen täyttämässä kirjassa marginaalisiksi havainnoijiksi, sillä mukana ovat ainoastaan näyttelijälegenda Heidi Krohn sekä kääntäjäksi sittemmin siirtynyt uuden aallon kasvo, näyttelijä-malli Eija Pokkinen.

Mehevimpiä muistoja tarjoilee suorapuheinen näyttelijä Antti Litja, jonka tarinointia lukee hersyvän naurun rytmittämänä. Esimerkiksi Litjan kertomus Maunu Kurkvaaran *Autotyttöjen* (1960) kuvauksista tiivistää aikansa hapuilevan hengen: “[...]jei ollut mitään ruokaa eikä kukaan hakenut edes vettä [...]. Helge (Herala) ryömi lepinkossa ja söi käenkaalia, mitä kansa kutsuu ketunleiviksi. Siinä se oli Kurkvaaran catering. Oli siinä eroa, kun Kassilan *Kaikki pelissä* (1994) oli jopa kuutio purukumia.”

Litjaakin ohjanneella oman tiensä kulkijalla, Anssi Mänttärillä, tarinoita riittää. Mänttärei muistelee uransa onnistumisia (*Huhtikuu on kuukausista julmin*, 1983) ja mahalaskuja (*Mestari*, 1992), rahoittajien (Suomen elokuvasaatiö ja Yleisradio) roolia ja 1980-luvun luovaa aikakautta Suvi-Marja Korvenheimon -pseudonyymillä takana. Oman osansa saa myös Lasse Pöysti, jonka Jussi-palkittua roolisuoritusta ohjaajan esikoiselokuvassa *Pyhä perhe* (1976) Mänttärei pitää epäonnistuneena.

Haastateltavien joukosta nousee esiin myös monille tuntemattomaksi jäänyt animaattoriguru Jan-Eric Nyström, jonka tarinat animaatioalan ja tekniikan kehityksestä ovat kiehtovaa luettavaa. Hullunrohkeaan kokeellisuuteen taipuvainen ja ikimuistoiset Biolanin ja Lasolin televisiomainokset piirtänyt animaatiovelhohan oli 1970- ja 80-luvuilla jakamassa teknistä asiantuntijuuttaan

peräti inflaatiokauden Disneyllekin!

Rouhevan lennokkaasti elokuvamuustiaan kaivelee 1980-luvulla elokuvatuottajana toiminut Jukka Mäkelä, jonka tuotannoissa viimeisiä elokuviaan ohjasivat niin suomalaisen elokuvan ikihonka Edvin Laine kuin marttyyriuteen taipuvainen mestari Mikko Niskanenkin. Mäkelän kertomuksen mukaan tuolloin 78-vuotias Laine jätti *Akat-toman miehen* (1983) kuvauksissa ohjauksen tuon tuosta muulle työryhmälle, kun taas Niskanen rakennutti *Elämän vonkamies* -tuotannon (1986) rahoilla itselleen autotallin. Mäkelä ei syytä ohjaajalegendoja työnvieroituksesta tai kavalluksesta, vaan toteaa leppoisasti, että eihän taiteilijoita kasvateta.

Menestyksestä menetykseen -tyyppisen uratarinan kertoo nyt jo pitkään alalta sivussa ollut Jaakko Pakkasvirralta, jolle elokuvataiteilijan unelmat ja todellisuus kävivät liian haastaviksi. *Kesäkapinalla* (1970) ja *Pedon merkillä* (1981) kotimaiseen elokuvahistoriaan itsensä kirjoittanut Pakkasvirta törmäsi juppikauden heikentyneisiin tuotanto-olosuhteisiin *Linnan* (1986) jälkimainingeissa, ja tuloksena oli loppuun palaminen. Ankaria aikoja Pakkasvirta muistelee päiväkirjamaisesti: “[...]pari vuotta vain opettelin hengittämään ja nukkumaan. En ollut käytännöllisesti katsoen nukkunut kahteen vuoteen, kun tein vain töitä ja töitä.”

Vaikka *Konnia ja huligaaneja* onkin helppolukuinen, kulttuurista perimätietoa kiinnostavasti jakava kirja, se herättää lukijassaan myös ristiriitaisia tunteita. Alalla työskennelleiden konkareiden nostalgiasävytteinen muistelo muuttuu hetkittäin katkerasävytteiseksi dementia pessimismiksi. Ah, kuinka kaikki olikaan ennen niin paljon paremmin! Laivat olivat puuta, miehet rautaa ja filmiä. Ajoittaisesta pessimismistä huolimatta suomalaisen elokuvan monipolvisessa tarinassa riittää jatkossakin sukupolvien välisiä kohtaamisia. Toivottavasti tarinat ehditään kirjata ylös ja tallentaa jälkipolville vielä hektisen digitaalitulvan keskelläkin.

Otto Suuronen